

LIVELL TAĊ-ĊERTIFIKAT TAL-EDUKAZZJONI SEKONDARJA

SESSJONI SETTEMBRU 2015

SUĠĠETT:	Il-Malti
KARTA NUMRU:	I
DATA:	2 ta' Settembru 2015
HIN:	mid-9:00 a.m. sal-10:45 a.m.

WIEĠEB IT-TAQSIMIET KOLLHA TAL-KARTA.
IKTEB B'MALTI TAJJEB U IDJOMATIKU.

L-EWWEL TAQSIMA

(25 marka)

Il-Komponent

Ikteb madwar 350 kelma fuq wieħed minn dawn is-suġġetti:

1. Ikteb rakkont li jibda: *Għadni niftakar qisu lbieraħ...*
2. Il-ħanut tas-*souvenirs*.
3. Hawn wisq karozzi fit-toroq Maltin.
4. Ikteb it-taħdita li inti ġejt mistieden tagħti lil studenti li għadhom kif bdew l-iskola sekondarja dwar l-użu ħazin u tajjeb tal-internet. Agħti titlu lil din it-taħdita.

IT-TIENI TAQSIMA

(22 marka)

A. Fehim it-Test

Aqra s-silta li ġejja u wieġeb il-mistoqsijiet ta' wara.

L-obeżità saret problema kbira f'pajjiżna. It-tfal Maltin huma fost l-eħxen fid-dinja. L-obeżità fit-tfal u l-adolexxenti hi kundizzjoni medika li għandha tittieħed bis-serjetà minħabba l-konsegwenzi fuq is-saħħa u l-ħajja tagħhom.

Il-ġisem tat-tfal għandu bżonn l-enerġija biex jiffunzjona, jikber, u jibqa' sħun. Izda jekk jieħdu aktar kaloriji milli għandhom bżonn, l-ikel żejjed jinbidel f'xaħam u jinħażen fil-ġisem u b'hekk jizdied il-piż. Tfal li jkollhom piż żejjed jistgħu jbatu minn problemi emozzjonali bħal dwejjaq, dipressjoni, stima baxxa tagħhom infushom, u mgħiba ħazina. Jistgħu wkoll ibatu minn problemi soċjali bħal *bullying*, jitwarrbu minn sħabhom u joqogħdu lura mill-isports u attivitajiet oħra.

Il-ġenituri għandhom irwol ewlieni biex jgħinu 'l uliedhom jikkontrollaw il-piż billi jderruhom jieklu ikel bnin u nutrittiv filwaqt li jinkoraġġuhom ikunu akar attivi. Kif jgħidu, l-eżempju jkaxkar u għalhekk il-ġenituri għandhom jibdedw jimxu ftit iżjed u jużaw inqas il-karozza speċjalment meta jakkumpanjaw lil uliedhom f'postijiet mhux 'il bogħod mill-inħawi fejn joqogħdu. Il-ġenituri għandhom jagħmlu l-almu tagħhom biex isibu ftit sigħat fil-ġimgħa fejn kull membru tal-familja jagħmel attività fizika u jqatta' inqas hin quddiem il-mezzi soċjali li sfortunatament qegħdin jinkoraġġixxu stil ta' ħajja sedentarja.

L-iskejjel ukoll jistgħu johlqu ambjent li jinkoraġġixxi l-harsien tas-saħħa tat-tfal billi jishqu fuq l-importanza ta' dieti tajbin. Hafna skejjel dan jagħmluh billi ma jippermettux li l-istudenti jieħdu magħhom l-iskola ikel b'hafna zokkor, xaħmijiet, u mluħa. Hemm evidenza, li kulma tmur qiegħda aktar tiżdied, li dieta xierqa bbażata fuq ikel nutrittiv u kolazzjon tajjeb, tqawwi l-kapaċità għall-koncentrazzjoni u t-tagħlim.

Izda sabiex jiġi evitat li t-tfal ikunu esposti għal messaġġi li ma jaqblux bejniethom, jeħtieġ li l-isforzi tal-edukazzjoni dwar is-saħħa mill-ġenituri u l-iskejjel jiġu appoġġjati minn sforzi mill-*media*, mis-servizzi tas-saħħa, mis-soċjetà ċivili, u minn setturi oħra bħalma huma l-ħwienet tal-ikel. It-tagħrif dwar il-kontenut nutrittiv tal-prodotti huwa element importanti f'dan ir-rigward. Ir-reklamar, mill-banda l-oħra, m'għandux iqarraq bil-konsumaturi speċjalment meta l-konsumaturi tal-prodott ikunu tfal.

Barra minn hekk, għandhom jiżdiedu l-isforzi, biex fil-ħajja mgħaġġla li qed ngħixu, l-ikel li hu tajjeb għas-saħħa jkun aktar aċċessibbli, jiġifieri jiġi offrut f'*take aways*, haġa li s'issa f'Malta għadha mhix qed issir biżżejjed. Kif ngħidu, l-ewwel ma tiekol l-għajn u għalhekk l-ikel nutrittiv u tajjeb għas-saħħa għandu jiġi ppreparat b'mod li jħajjar lit-tfal, ikun varjat, u fl-istess hin bi prezz għall-but ta' kulhadd.

Għalkemm is-soluzzjoni għall-problema tal-obezià fit-tfal mhix faċli, lanqas ma hija impossibbli. Din il-problema tista' tintrebaħ billi ndaħhlu bidliet żgħar imma permanenti fid-dieta u naddottaw stil ta' ħajja aktar attiva.

Wieġeb il-mistoqsijiet fuq dak li għadek kif qrajt.

1. Aghzel it-tajba minn dawn:
 - a. F'Malta nsibu l-aktar tfal ħoxnin fid-dinja.
 - b. F'Malta ma nsibux tfal ħoxnin.
 - c. F'Malta nsibu hafna tfal ħoxnin meta nqabblu ma' pajjiżi oħra fid-dinja.
 - d. F'Malta nsibu li t-tfal huma ħoxnin l-istess bħal tfal oħra f'pajjiżi oħra fid-dinja.
2. Kif jiżdied il-piż żejjed fit-tfal?
3. X'jistgħu jkun l-effetti tal-piż żejjed fuq it-tfal?
4. Tahseb li l-kittieb jemmen li l-ġenituri u l-iskejjel jistgħu jegħlbu l-problema tal-obezià f'pajjiżna wahedhom? Għaliex?
5. Skont il-fehma tal-kittieb x'jista' jsir sabiex nieklu ikel nutrittiv fil-ħajja mgħaġġla tal-lum?
6. Skont dak li qrajt, semmi ż-żewġ fatturi prinċipali li jwasslu għall-obezià.
(2 marki kull waħda = 12-il marka)

B. Għarfien il-Lingwa

1. Fisser l-espressjonijiet b'sing taħthom skont il-kuntest.

“Kif ngħidu, l-ewwel ma tiekol l-għajn u għalhekk l-ikel nutrittiv u tajjeb għas-saħħa għandu jiġi ppreparat b'mod li jħajjar lit-tfal, ikun varjat, u fl-istess hin bi prezz għall-but ta' kulhadd.” (*minn paragrafu 6*)

(2 marki kull waħda = 4 marki)

2. Agħti kliem ieħor għall-kliem li għandu linja taħtu skont it-tifsira tiegħu fis-silta:

- a. Il-ġisem tat-tfal għandu bżonn l-enerġija biex jiffunzjona, jikber, u jibqa' shun. (minn paragrafu 2)
- b. L-iskejjel ukoll jistgħu joħolqu ambjent li jinkoraġġixxi l-ħarsien tas-saħħa tat-tfal billi jishqu fuq l-importanza ta' dieti tajbin. (minn paragrafu 4)
- ċ. It-tagħrif dwar il-kontenut nutrittiv tal-prodotti huwa element importanti f'dan ir-rigward. (minn paragrafu 5)

(marka kull waħda = 3 marki)

3. Sib kelma jew frazi li tfisser:

- a. postijiet (minn paragrafu 3)
- b. jagħmlu ħilithom (minn paragrafu 3)
- ċ. ta' bilqiegħda, bla ċaqliq, u moviment (minn paragrafu 3)

(marka kull waħda = 3 marki)

IT-TIELET TAQSIMA

(14-il marka)

II-Grammatika

Aqra din is-silta u wieġeb il-mistoqsijiet:

Qabel ma tniżzel id-dgħajsa l-baħar kun żgur li d-dgħajsa u l-apparat tagħha huma f'kundizzjoni tajba. Ippjana kemm se ddum u hu ħsieb li tagħzel lil xi hadd li joqgħod attent għalik. Ara li tul it-traġitt ikun hemm postijiet ta' lqugh fejn iddaħħal il-mirkeb tiegħek għall-kenn mir-riħ qawwi. Halli d-dettalji tar-rotta u n-numru ta' kuntatt ma' xi hadd li jibqa' d-dar. F'każ li jinbidel xi dettall hu ħsieb li dan jiġi infurmat.

1. Mis-silta sib verb tat-tieni forma.
2. Agħti l-plural ta' dgħajsa.
3. Ikteb il-plural ta' ħsieb.
4. Mis-silta sib u ikteb nom verbali.
5. Agħti l-plural ta' joqgħod.
6. Mis-silta sib u ikteb verb tas-seba' forma.
7. Agħti z-zokk morfemiku ta' Ippjana.
8. Öħroġ verb minn kuntatt.
9. Agħti l-plural ta' rotta.
10. Mis-silta sib u ikteb aġġettiv.
11. Öħroġ nom minn attent.
12. Mis-silta sib u ikteb partiiipju passiv.
13. Mis-silta sib u ikteb nom mimmat.
14. Agħti l-għerq ta' ddum.

(marka kull waħda = 14-il marka)

IR-RABA' TAQSIMA

(12-il marka)

Ir-Rapport

Ikteb madwar 80 kelma fuq wiehed mis-sugġetti li ġejjin. Aġti titlu lir-rapport. Jekk ser tuża ismijiet ara li jkunu fittizji.

- a. Immagina li inti wiehed mill-ghassiesa tas-sigurtà fuq ix-xtut fejn isir l-ghawm. Ikteb rapport dwar incident li sehħ fil-bajja matul il-gimgha li ghaddiet.

Jew

- b. Trakk mgħobbi bil-gebel ha n-nar waqt li kien tiela' telgha wieqfa fi triq principali. Ikteb rapport għal gazzetta dwar dan l-incident.

IL-HAMES TAQSIMA

(12-il marka)

L-Ittra

Ikteb madwar 80 kelma fuq wiehed minn dawn is-sugġetti. Uża l-ismijiet u l-indirizzi mogħtija.

- a. Dan l-aħħar qattajt tmiem il-gimgha mal-familja tiegħek f'lukanda lussuza izda ħriġt iddiżappuntat/a bis-servizz li ngħatajt. Ikteb ittra lill-maniger tal-lukanda biex turi d-diżappunt tiegħek.

Ismek: Sandra / Sandro Cassar

L-indirizz tiegħek: 70, Triq in-Narċis, Hal Warda, WRD 1565

L-indirizz tal-lukanda: *Hotel Malta*, Triq it-Turisti, Tas-Sliema, SLM 1365

Jew

- b. Ikteb ittra elettronika lill-ħabib/a tiegħek li fiha thajru/thajjarha sabiex jingħaqad/tingħaqad miegħek biex tagħmlu xogħol volontarju. Tinsiex tuża l-format tal-ittra elettronika (skont il-kaxxa hawn taht).

Ismek: Sandra / Sandro Sammut

L-indirizz elettroniku tiegħek: sand@stud.mt

ħabib/a: Lina / Lino Attard

L-indirizz elettroniku tal-ħabib/a: latt@stud.mt

Lil:

Mingħand:

Data:

Sugġett:

.....
.....
.....

LIVELL TAĊ-ĊERTIFIKAT TAL-EDUKAZZJONI SEKONDARJA

SESSJONI SETTEMBRU 2015

SUĠĠETT:	Il-Malti
KARTA NUMRU:	II B
DATA:	2 ta' Settembru 2015
HIN:	mill-4:00 p.m. sas-6:00 p.m.

WIEĠEB IT-TAQSIMIET KOLLHA TAL-KARTA.
IKTEB B'MALTI TAJJEB U IDJOMATIKU.

L-EWWEL TAQSIMA
Ir-Referenza għall-Kuntest
Poezija
(20 marka)

Aghzel poezija WAHDA minn poezija A jew poezija B.

A. Agra sewwa din is-silta ta' poezija u wieġeb il-mistoqsijiet dwarha:

Aqta' Fjura u Ibni Kamra Immanuel Mifsud

Aqta' fjura u ibni kamra;
Aqla' sigra u tella' dar;
Imxi metru, ibni villa;
Tinkwetax ... dak li sar sar.

Mur pass ieħor u ibni torri;
Itla' fl-għoli, miss is-shab;
Tinkwetax jekk shaqt l-għelieqi,
Kulma hlejt kien naqra trab.

Dur mal-kosta, fittex rokna;
Arma *boathouse* fuq il-blat;
Anki 'l baħar aghmel tiegħek
U hallik mill-pixxispad.

Tagħtix kas li l-baħar tiela'
Itla' fl-għoli anki int:
Bnejt it-torri, itla' fuqu,
Ibda gawdi dak li hdimt.

1. X'inh i t-tema ewlenija ta' din is-silta? (3 marki)
2. a) Il-poeta lil min qiegħed jindirizza f'din il-poezija? (3 marki)
b) Xi nsejħulha din il-figura tat-taħdit? (marka)

3. a) X'inhu t-ton ta' din il-poeżija? (marka)
b) X'inhu l-effett tiegħu fuq il-poeżija shiħa? (4 marki)
4. a) Ikteb dwar il-metrika li jhaddem il-poeta fil-poeżija shiħa. (5 marki)
b) Għaliex taħseb qed jużaha din ix-xorta ta' metrika? (2 marki)
5. Skont dak li jikteb il-poeta, il-bniedem (marka)
(i) iħobb jistad għall-pixxispad.
(ii) jobdi l-ligijiet tal-pajjiz.
(iii) huwa egoist u jaħseb għal rasu.
(iv) jagħmel kollox biex l-ambjent ma jintmissx.

JEW

B. Agra sewwa din is-silta ta' poeżija u wieġeb il-mistoqsijiet dwarha:

Geraldine Trevor Zahra

U ommi spicċat tghidli:
“Hawn ara ċ-ċintorin,
Indewwaqhulek
Jekk tagħmilha aktar ma' Geraldine!”
U għalkemm bqajna ħbieb
Marritli l-ħila,
U bdejnt infittex aktar lis-subien
Inkella lilha;
Għax ngħid is-sew
Il-biza' mill-imbieriek ċintorin
Kien akbar mill-imħabba
Ta' Geraldine!
U llum
Li għaddew jiġru daqstant snin
Għadni niftakar ta' kultant
F'Geraldine
B'għajnejha blu u b'xagħarha nnukklat,
U wiċċha mgermed,
U l-qmis imkemmx
U d-dublett tagħha dejjem mimli trab;
Geraldine ...
Habiba favorita,
Li magħha għall-ewwel darba doqt
Frotta pprojbita.

1. a) X'inhuma ż-żewġ emozzjonijiet, waħda tegħleb lill-oħra, li jhoss il-poeta? (2 marki)
b) Orbot dawn iż-żewġ emozzjonijiet mal-bqija tal-poeżija. (2 marki)
2. a) Minn fejn hija meħuda r-referenza li l-poeta jagħmel, f'parti oħra tal-poeżija, bil-kliem, “*Ibni, attent minn mara li ttik frotta!*”? (2 marki)
b) Xi jrid ifisser in-nannu meta jgħid dan il-kliem? (3 marki)

3. a) Ikteb dwar il-metrika li jhaddem il-poeta fil-poeżija shiħa. (3 marki)
b) Għaliex taħseb li qed jużaha din ix-xorta ta' metrika? (2 marki)
4. a) X'figura tat-taħdit insibu f'dawn il-versi: "*Hawn ara ċ-ċintorin,/ Indewwaqhulek/ Jekk tagħmilha aktar ma' Geraldine!*"? (marka)
b) Spjegaha. (4 marki)
5. Geraldine kienet tifla (marka)
(i) dejjem liebsa pulit.
(ii) kuraġġuża.
(iii) mistħija.
(iv) fqira.

IT-TIENI TAQSIMA

Ir-Referenza għall-Kuntest Proża (20 marka)

Aghżel silta WAHDA minn silta Ċ jew silta D.

Ċ. *Agra sewwa din is-silta ta' proża u wieġeb il-mistoqsijiet dwarha:*

Ittri lil Marta Joe Friggieri

Kuljum, qabel ma jasal tal-posta, kienet toħroġ fil-bieb tistennieh. Kuljum tal-posta kien jieqaf quddiemha u jnewlilha ittra. Kienet tidhol fil-kċina, tiftaħha b'sikkina, u taqraha qisha ħajjitha tiddependi minnha. Malli tara d-dawl il-linka kienet tibda titfi u l-kliem jibjad ftit ftit sakemm jgħib għalkollox.

L-ittri ma kinux ikunu ffirmati. Imma fis-sitt xhur li kienet ilha tirċivihom saret taf kważi kollox min kien jibgħathomlha. Kien pittur ta' tlieta u għoxrin sena, ismar, twil, u b'ħarsa ta' swied il-qalb f'għajnejh żoroq. Hekk kien iddeskriva lilu nnifsu fl-ewwel ittra. U hi emmnitu.

Kien iħobb jgħum qabel titla' x-xemx u jippassiġġa f'xatt il-baħar fi nżulha. Meta jitla' mill-baħar kien iħossu bniedem ġdid u waqt il-passiġġati kien jaħseb fiha. Kien jgħidilha fi xhin iqum u xhin imur jorqod, u kien ifissrilha x'jagħmel u fejn imur matul il-ġurnata. Qatt ma qalilha xejn dwar l-imħabba, u wara dawk l-ittri kollha ma kinitx taf kienx mizzewweġ, jew għarus, jew kienx iddeċieda li jibqa' ġuvni.

Darba tal-posta wasal tard. Hatfitlu l-ittra minn idu u fethitha bla telf ta' żmien. Kien fiha biss tliet kelmiet: "Marta, qed inpingik."

1. a) L-ittri li kienet tirċievi Marta kienu ittri ta' mħabba? (marka)
b) Islet sentenza, jew parti minn sentenza, biex issaħħaħ l-argument tiegħek u spjegaha. (3 marki)
2. a) X'inhil l-figura tat-taħdit li nsibu fil-kliem, "*qisha ħajjitha tiddependi minnha,*" fl-ewwel paragrafu? (marka)
b) X'effett joħloq l-awtur b'din il-figura tat-taħdit? (3 marki)

3. a) Minn dak li naqraw f'din is-silta, kif nagħrfu li l-awtur qed johloq atmosfera ta' misteru? (3 marki)
b) Fil-bqija tan-novella, semmi tliet sitwazzjonijiet oħra fejn jinħass dan il-misteru. (3 marki)
4. a) Fl-aħħar paragrafu naqraw, "*Ħatfitlu l-ittra minn idu.*" X'effett johloq in-narratur b'dan il-kliem? (2 marki)
b) Kif jitqabbel dan l-effett ma' tmiem in-novella? (3marki)
5. Din is-silta ta' proza hija (marka)
(i) narrattiva.
(ii) deskrittiva.
(iii) konverzazzjoni.

JEW

D. Aqra sewwa din is-silta ta' proza u wieġeb il-mistoqsijiet dwarha:

Ċensina Lino Spiteri

Hares madwaru għat-tieni darba. Kamra zghira bi tliet hitan, trepied stramb ma jistenna joqgħod xejn fuqu. Fuq naħa, ftuh ta' bieb mingħajr injam, jinqata' b'purtiera qadima, nofsha migbuda. Fuq oħra, sodda bla saqqu b'xugaman jew tnejn fuqha, it-tarf tagħha jagħmilha ta' siggu. Mat-tielet ħajt, l-iskart tal-ħolqien.

Gzuz hwejjeg imqattgħin, kappell tat-tibna, par biċċiet plastik milli jintlibsu ma' dirgħajn it-tfal biex jitgħallmu jgħumu, kappell iehor tat-tibna, tuzzana jew iżjed rollijiet tal-karti tal-loki – il-kartun biss mingħajr il-karti: xtaq jistaqsiha għalfejn, x'se tagħmel bihom? Izda kull mistoqsija haasha barra minn lokha, hemm twegiba għaliha qabel issir u hu jmissu jafha, anki jekk mifxul kobba.

"Tibzax, Sinjur, iva jien nivvutalek tafx. Imma trid tgħidli kif. Turini, hux, meta naslu? Ma terġax tiġi, tgħid?"

Ilsienu twil u lablabi haassu ohxon f'halqu u niexef fl-istess hin. Imdorri b'kollox, bħal din, x'jisimha? Vincenza, qallu r-registru f'idu, ma' bħalha ma kien iltaqa' qatt. Trepied flok erba' hitan. Faqar sieket jitkellem. Imbarazz mingħajr hmieg. Hajja mingħajr ghajxien.

"Ngħidlek, mela le, Ċens... Nerga' niġi u ngħidlek x'tagħmel, iva. U grazzi... Imm'issa ghidli int: nista' naqdik xi haġa?"

1. a) Is-silta tibda bis-sentenza, "*Hares madwaru għat-tieni darba.*" Ghaliex tahseb li hares għat-tieni darba? (2 marki)
b) X'effett qed johloq l-awtur b'din is-sentenza? (2 marki)
2. a) L-ewwel zewg paragrafi ta' din is-silta huma deskrittivi jew narrattivi? (marka)
b) X'shem għandhom dawn iż-zewg paragrafi fil-bqija tan-novella? (3 marki)
3. Minn dak li naqraw f'din is-silta, iktib zewg karatteristiċi li nsiru nafu dwar il-karattru ta' Ċensina. Saħħaħ l-argument tiegħek billi tirreferi għal dak li jikteb in-narratur. (4 marki)

4. a) X'figuri tat-taħdit tinnota f' din is-sentenza, "*Faqar sieket jitkellem.*"? (2 marki)
b) Fisser l-effett li l-awtur johloq bihom u rreferi għall-bqija tan-novella. (5 marki)
5. Is-silta tispicċa billi d-deputat isaqsi lil Ċensina, "*nista' naqdik xi haġa?*". Dan jgħidu għax (marka)
- (i) ried jgħidilha xi haġa u ma sabx x'jgħid.
 - (ii) ried jehles minnha.
 - (iii) kienet mara ħelwa.
 - (iv) jixtieq sinċerament jgħinha.

IT-TIELET TAQSIMA

II-Komponent Letterarju

(fuq *Bejn Ħaltejn* minbarra *Il-Ħarsa ta' Rużann*)

(30 marka)

Agħzel mistoqsija WAHDA u iktib komponent ta' **madwar 200 kelma**. M'hemmx għalfejn tikkwota kelma b'kelma mix-xogħlijiet tal-antoloġija.

1. Iktib dwar id-differenzi li tinnota bejn il-karattru tal-mara/poetessa fil-poeżija *Jum San Valentin* ta' Maria Grech Ganado u l-mara li niltaqgħu magħha fin-novella *Il-Koranta* ta' Oliver Friggieri.
2. Mument ta' ferħ jista' jinbidel f'radda ta' salib. Iktib dwar dan l-argument skont dak li naqraw fil-ballata *Katrin tal-Imdina* ta' Dwardu Cachia u n-novella *Xtara l-Ħut fil-Baħar* ta' Laurence Mizzi.

IR-RABA' TAQSIMA

II-Komponent Letterarju

(fuq *Il-Ħarsa ta' Rużann* ta' Francis Ebejer)

(30 marka)

Agħzel mistoqsija WAHDA u iktib komponent ta' **madwar 200 kelma**. M'hemmx għalfejn tikkwota kelma b'kelma mir-rumanzett.

1. Agħmel analiżi tal-karattru ta' Rużann skont dak li naqraw dwarha fir-rumanzett *Il-Ħarsa ta' Rużann* ta' Francis Ebejer.
2. Iddiskuti b'liema mod fir-rumanzett *Il-Ħarsa ta' Rużann* Francis Ebejer jishaq kemm hi importanti l-edukazzjoni fl-iżvilupp tal-bniedem.